

Мр Милана Квас*Сйомен-збирка Павла Бељанског, Нови Сад*

ПУСЕН И МИЛУНОВИЋ: ДОКУМЕНТИ ИЗ СПОМЕН-ЗБИРКЕ ПАВЛА БЕЉАНСКОГ

Апстракт: У Документарном фонду Сйомен-збирке Павла Бељанског чувају се писма Мила Милуновића из периода између 1931. и 1935. године, у којима се налазе подаци о којима слике „Инспирација ђесника“ Николаса Пусена, Милуновићевом раду насловом у Лувру 1926/27. године. По своме садржају, писма представљају драгоцен сведочанство о односу између колекционара и уметника са једне, као и о Милуновићевим сликарским узорима, са друге стране. Бељански се у овим писмима јојављује као посредник у пројекту Пусенове слике Француском клубу у Београду, али и као уметников пријатељ и мецена. У контексту националне историје уметности из периода између два светска рата, писма из Сйомен-збирке су незаобилазна трага како за проучавање Милуновићеве сликарске формирања, његове економске и социјалне ситуације, тако и за значај улоге Павла Бељанског у приватном и професионалном животу уметника.

Кључне речи: Павле Бељански, Мило Милуновић, слике Пусенове слике, меценатство, Пол Сезан, сликарство и сликарство деценија XX века, Француски клуб у Београду, Факултет ликовних уметности у Београду

Сакупљајући дела за своју збирку, Бељански је с већином аутора уметничких дела из колекције постао веома близак пријатељ.¹ То је био случај и са Милом Милуновићем, чијих се пет слика данас чува у Спомен-збирци Павла Бељанског.² Бељански је био Милуновићев венчани кум када се уметник 1932. године оженио са сликарком Олгом Богдановић, а скоро деценију касније кумовао је и на крштењу њихове ћерке Весне.³ Такође, Милуновићева писма из Документарног фонда Спомен-збирке Павла Бељанског откривају нам и податке уско повезане са његовим стварањем. Посебно је занимљива прича о Милуновићевој слици *Инспирација ђесника*, копији истоименог дела Николаса Пусена, насталој у Лувру 1926/7. године. Слика се данас налази у холу нове зграде Сликарског одсека Факултета ликовних уметности у Београду.

Копију Пусенове слике Милуновић помиње у седам писама која се чувају у Документарном фонду Спомен-збирке Павла Бељанског.⁴ Пет писама је датовано, и с обзиром на њихов садржај, може се пратити шта се са сликом дешавало у периоду између 1931. и 1935. године. Главна тема ових писама је, као и у случају већине писама уметника која се

чувају у Спомен-збирци, обраћање за помоћ колекционару-мецени. Понекад је реч о молби за објављивање афирмативног текста о сликарству уметника, понекад о финансирању путне карте на релацији Париз–Београд или смештају на дан-два у стану Павла Бељанског у Београду, а понекад о куповини или посредовању у продаји слика. Уопште, наши уметници у то време тешко су успевали да продају своја дела јер у Београду тржиште тог профила није било довољно развијено. Продаја дела значила је више популаризацију њихове уметности него пристојну зараду. Дела су најчешће пласирали на продајним изложбама Задруге ликовних уметника која се налазила у Кнез Михајловој улици 16/II. Са друге стране, држава није имала редовне откупне комисије, нити је за ту сврху одвајала значајнија средства. Понекад су поједина министарства откупљивала уметничка дела за своје потребе (Министарство просвете, Министарство саобраћаја и др). Музеј Кнеза Павла је такође имао ограничен откупни фонд, док су богати појединци били ретки купци [Јовановић 1980: 39–42]. У том светлу, улога Павла Бељанског била је још значајнија: он је био један од ретких који је улагао новац у уметничка дела.

Такође, преписка између уметникв и колекционара из Документарног фонда Спомен-збирке Павла Бељанског је драгоцен и због разноврсних коментара уметника на актуелна дешавања, у којима се помињу савремени аутори светске и југословенске ликовне сцене. У том погледу драгоцено је сведочење сликара Јефта Перића из јануара 1932. године: „Живот се у Паризу много промјенио, криза се свуда јако осјећа. На сваком кораку говори се само о томе. (...) У умјетности никаквих сензација, нити има изложби, јер нико ништа не продаје, а нема се пара за изложбе. Духови су се стишали, никаквих нових смјерова нема, нити нови таленти не избијају на површину. Утисак са 'Салона' је тај да су сви сликари постали скромнији и приближили се природи. Екстремизам јако опада у сваком погледу. Мени ово изгледа много искреније, јер сада немају сликари интереса да раде како трговци слика и мода захтјева, него су се повукли у себе, и истурају мала платна, (знак кризе). Цијене сликара невероватно опадају. Сад већ Пикаса и Дерена може се добити за врло јефтине паре. Чак има и ликвидација од појединих галерија. Највише ме чуди, од чега живе сви ти сликари и кипари у Паризу. Јер нико ништа не продаје“. Перић у истом писму помиње и наше уметнике: „Коњовић је још увијек у Сомбору, Милуновић и Аралица живе овђе, мислим да кубуре. Узелац најбоље пролази али нема никада пара.“⁵

Колико је Бељански имао разумевања за проблеме уметника показује нам пример самог Милуновића. У једном од писама које Мило пише Бељанском читамо: „Ја сам толико дирнут вашом добротом да

не могу на никакав начин вам се одужити. Настојат ћу да направим портре ваше мајке и да вам оставим и некакав пеизаж из Београда те да вам надокнадим слике које сте морали дати“.⁶

О благонаклоности Павла Бељанског у решавању материјалних тешкоћа Мила Милуновића сведочи и његово заузимање приликом продаје копије Пусенове слике *Инспирација њесника*. Догађања у вези са продајом ове слике можемо сагледати делимично, јер до сада није познато да ли су сачувана писма која је Бељански упутио Милуновићу. Не знамо да ли је сликар покушавао да прода ово дело и пре 1931. године, али из писма које Милуновић пише 28. августа 1931. године, сазнајемо да се дело налазило на Цетињу, код Миловог брата Илије Милуновића.⁷ Занимљив је и уводни део писма као илустрација материјалне подршке уметнику; Милуновић се захваљује на 100 франака које му је Бељански послао следећим речима: „Ово вам нећу до гроба заборавити, јер сте ме спасли очајне ситуације и омогућили ми рад. Са радом сам задовољан и ако скоро дођете у Париз уверен сам да ће те имати да бирате табло по вашем ћефу“. Наставак писма се директно тиче Милуновићеве молбе да се Бељански ангажује око продаје слике: „Ако вам није досадно и ако имате времена настојте да ми држава откупи за Цетињско позориште копију коју сам израдио пре неколико година по Poussinu: l' inspiration du poete“. Милуновић даље даје драгоцене податке о дужини трајања рада на слици као и о њеним димензијама, приближним размерама оригиналног Пусеновог дела:⁸ „Копија је потпуно верна радио сам је марљиво

Венчање Мила Милуновића и Оље Бојдановић. Павле Бељански између младенаца. Тойчидерска црква у Београду (јесен 1932).

4 месеца. Размјер 2.18 са 180. У прилогу вам шаљем један клише. Кад сам у Louvre радио“.

Поред овог писаног сведочанства о настанку дела у Лувру, сачувана је и Милуновићева фотографија пред завршеном сликом: репрезентативног карактера, она приказује уметника поносног држања који тријумфује са кистом у руци пред успешном копијом дела Николаса Пусена, једног од његових најзначајнијих узора. На фотографији, насталој почетком 1927. године, нема ни трага о лошем материјалном стању сликара. Познато је да је Милуновић у то време становао у париском предграђу Малаков и био један од многих уметника који су упркос тешким животним условима, живели за уметност. „Ја сам живео изван зидина великог града“ сећа се Милуновић, „у предграђу Малаков, са стотином других уметника који су, као и ја, живели од данас до сутра, који су, као и ја, тек стекли име у огромном граду где свакога дана има безброј изложби и где пристижу стотине нових уметника који такође сањају да постану запажени, да успеју у том 'уметничком Вавилону' света и лавовски се боре за своје име“ [према Симеоновић-Ћелић 1997: 69]. Свестан сопствених квалитета и значаја фотографије као документа створеног за историју, Милуновић успоставља директну паралелу између Пусена као узора, и себе, као ученика. Успешно реализована копија доказује да он може исто што и велики сликар, што значи – „и ја сам велики уметник“. Ова самоувереност је убрзо добила потврду и од Антоана Бурдела, угледног професора на приватној академији Гран Шомије и потпредседника Салона Тиљерија.⁹ Он је Милуновићу лично изразио одушевљење пред његовим сликама изложеним 1927. године у Салону Тиљерија. Од тог тренутка, између два уметника развило се искрено пријатељство засновано на обостраном дивљењу и поштовању. Захваљујући Бурделу, Милуновић је боље продавао своја дела, и још значајније, почео је да излаже у угледној галерији Кардо у којој су продаване слике Реноара, Сезана, Дерена, Пикаса, Гогена; исте, 1927. године, с власником Галерије склопио је уговор о „меценатству“. На предлог Галерије Кардо, Милуновић је наредне године био и званични представник савременог француског сликарства на Бијеналу у Венецији: излагао је у оквиру „париске школе“.

Слава коју је Милуновић стекао 1927. и 1928. године није му донела трајније благостање. На основу

*Мило Милуновић, „Инспирација њесника“ (1926/27).
Власник: Факултет ликовних уметности у Београду.*

*Милуновић којира Пусенову слику
„Инспирација њесника“ у Лувру.*

писама из 1931. године сачуваних у Спомен-збирци Павла Бељанског, материјална криза била је очигледна. Не само у писму Павлу Бељанском од 28. августа 1931. године, већ и у Милуновићевом писму упућеном на исту адресу недељу дана раније, сазнајемо о његовој тешкој ситуацији: „Ако вам је икако могуће пошаљи те ми ко брата вас молим нешто пара па ће мо се обрачунати јер верујте гладујем.“¹⁰ Са молбом за помоћ Милуновић се у једном писму

*Коста Хакман и Мило Милуновић у лову
(пре Другој светској рата).*

*Милуновић са студентима. Академија
ликовних уметности у Београду
(пре Другој светској рата).*

обраћа и пријатељу Растку Петровићу крајем исте године, у којем сазнајемо о даљој судбини Пусенове копије: „Драги Растко, ја сам сад у најбољој фази мога рада и зато те молим да ме добро саслушаш шта ћу ти рећи. Мени је потребна помоћ и то озбиљна, да бих могао и даље радити, те за пролеће да припремим једну своју колективну изложбу, око 50 радова. Нећу да се хвалим али сам уверен да би то био један културни догађај код нас. Зато те молим да ми ако ти је икако могуће помогнеш или продајом једне копије Poussina која се налази у Београду код Косте Хакмана о том ће те Паја Бељански извести или да ми који твој зналац као што је госпођа Крсмановић откупи какав рад. (...) Гледај са Пајом Бељанским да подумеш неку акцију у моју корист код државе или код приватних али гледај молим те да ми помогнеш. Јер ми помоћ неће требати касније кад будем клонуо и изнемогао већ сада док имам воље и способности. Сад сам ти као дете у развиту, пропадне ако нема довољно хране и могућности за даљи развитак“.¹¹ Није познато када и на који начин је дело доспело у Београд. Ивана Симеонович-Фелић наводи да је Милуновић донео слику у Београд [1997: 68], али нам је начин пристицања слике код Косте Хакмана остао непознат; свакако је са Цетиња дошла у Београд у периоду између августа и децембра 1931. године.

Слика је била код Косте Хакмана и средином наредне године, што сазнајемо из Милуновићевог писма из Париза, упућеног Павлу Бељанском 6. јуна 1932. године. Ово писмо је Бељанском донео у Београд сликар Младен Јосић, којег Милуновић представља као особу која може помоћи у продаји Пусенове копије:¹² „Госп. Јосић који вам доноси ово писмо у могућности је да прода моју Копију која се налази код Хакмана, те вас молим да се са њим и са Костом споразумете јер су ми паре потребне.“¹³ Из писма такође сазнајемо да је Милуновићевом материјално стање и даље тешко: „Мислим скоро доћи у Београд те вас лепо молим да ми јавите дали могу доћи код вас у госте као што сте ми то раније предлагали, али драги мој Бељански не бих хтео да вам будем на сметњи, ако икако можете да ми набавите карту за пут бесплатно то би за мене био спас“.¹⁴

Изборивши се у Паризу за позицију званичног представника „париске школе“, Милуновић 1932. године долази у Београд који сада постаје центар његових уметничких амбиција, крунисаних почетком

педагошке каријере: 1937. године, уз Петра Добровића и Тому Росандића, Мило Милуновић је један од оснивача Академије ликовних уметности. Милуновићеву позицију на домаћој ликовној сцени у овом периоду Ђорђе Поповић [према Симеонових-Ћелић 1997: 92] описује на следећи начин: „Најистакнутија личност тога времена која као таква остаје и данас, био је Милуновић. Базирајући своје сликарско изражавање на дубоком разумевању Сезана, он доприноси нашој ликовној уметности у Београду огромним знањем и савршеним осећањем за конструктивност слике, њен колористички склад и њену сликарску материју. Он је један од оних сликара који су имали највише утицаја на савременике и млађе генерације и који су створили следбенике и школе.“ Долазак у Београд био је за Милуновића важна година у двоструком погледу: у јесен 1932. године уметник започиње породичан живот женидбом са сликарком Олгом Богдановић са којом ће имати троје деце, а у његовом сликарском развоју почео је трећи, раније наговештен сезановски период, који ће трајати све до 1945. године [Протић 1970: 138].

Сезан је био врховни ауторитет у Милуновићевом поимању сликарства. Већ током прве године проведене у Паризу он је био очаран Сезановом уметношћу: „На мене је највише, најдубље, утицао Сезан. Рано сам дошао у додир с њим. У Паризу 1919. године, као млад студент, као човек који је тек започињао. Почетак би био тежи да такорећи одмах, на првом кораку, нисам срео њега... То није била тренутна љубав, тренутна симпатија. Признајем: била је то љубав на први поглед, али – остала је до данас. Траје.“ [према Симеонових-Ћелић 1997: 86]. Занесен сећањем на великог мајстора, он наставља: „Преко њега, и само преко њега, ушао сам у суштинску уметности која се зове сликарство. Преко њега сам изучио да читам са слика, да схватам сликаре и њихове поруке остављене – кроз векове – на хартији, на зидовима, на платну... Захваљујући њему схватио сам суштину ликовног израза...“ [према Симеонових-Ћелић 1997: 87]. У једном писму Недељка Гвозденовића упућеном Ивану Табаковићу с почетка 1934. године, сазнајемо о Милуновићевом одушевљењу Сезановом уметношћу: „Од пре петнаест дана налази се у Београду Мило. У рукама су му две изврсне монографије о Сезану и Реноару (од Ели Фора). Просто је пригљечен њиховом величином. Одудевљава се, пред њиховим примером, за дуг,

поступан рад“ [Јовановић 1980: 154]. Из 1930. године сачувано је и једно мање платно под називом *У славу Пола Сезана*, а поводом стогодишњице рођења француског сликара, Милуновић 1939. године у Уметничкој академији у Београду држи предавање под називом „У част Сезана“. У том предавању, објављеном у Уметничком прегледу исте године, Милуновић цитира чувену Сезанову изјаву [1939: 36]: „Треба преправити Пусена према природи“!

Милуновић од краја 1933. до средине 1935. године живи у Улцињу и Херцег Новом. Следећи мисао мајстора из Екса, Милуновић се сликајући пределе црногорског приморја, сродно са природом у трагању за њеним трајним формама, попут Сезана: купом, лоптом и ваљком. Његова палета постаје светлија, линија и боја садејствују у модулирању форме. До оваквих резултата уметник је једним делом дошао захваљујући искуству Пусеновог класицизма. Преко Сезанове уметности, Милуновић је откривао класичну сликарску традицију (Енгра, Пусена, Ђота и Мазача, залазећи дубоко у прошлост, све до фајумских портрета), а одједи те традиције могу се препознати у свим фазама његовог стваралаштва. У

Олиа и Мило Милуновић у Улцињу
(јул 1935).

овој дијалектици класичног и модерног формирао се и особен, медитеранским духом обојен, Милуновићев модерни класицизам. И док говори о Сезану, он као да објашњава сопствено дело [1939: 37]: „По Сезану, сликарство и уопште уметности морају бити трајни, а да би били трајни, морају бити истинити и доживљени; све што изражава моментални ефекат, то је, по Сезану, пролазно. Зато је говорио да треба радити класично, по природи, то јест ослонити се на традицију. Јер је уметност, по Сезану, једна и јединствена, и само начина изражавања има на хиљаде. Сваки човек треба да иде за својим темпераментом, али не сме заборавити да су у сликарству средства увек иста – сенка, светлост, линија и боја – и да сликама нема других средстава.“

Копија Пусенове слике одиграла је своју мисију као одлична вежба за савладавање занатске вештине и сликарских законитости које Милуновић наставља да негује и развија у својој уметности. Младен Јосић, у којег се Милуновић толико уздао, није успео да прода слику. Ово сазнајемо из једног писма без датума, које Мило шаље Бељанском из Улциња, највероватније у периоду од краја 1933. до јесени 1934. године. У њему читамо следеће: „Ми смо здраво и добро и лепо нам се овде живи, ја радим много, али све опет бацам јер нисам задовољан. Нешто се у мени кува ко никад до сада те сам уверен да ће уродити новим плодом овај мој труд. Као задаћу ставио сам себи цртеж и цртаћу док не пукне, је *veux creusé mon sillon ou mon tombeau*. Ко зна? Пара за материјал немам, зато драги Паја ја вас молим да ми

Мило Милуновић са својим сџуденићима испред Мајсторске радионице у Пушкиновој улици 1 на Тойчигерском брду.

опростите што вам падам увек на терет и досађујем. Ствар је у овоме да ако се икако може да се поради на продаји оне моје копије, за најнижу цену од 5 до 6 хиљада динара те за исте паре да ми се купи материјал. Зато вас молим да пођете до Француског клуба¹⁵ те им предложите ствар. Ако успете јавите ми те бих одмах наручио боје и друго код Савића. Надам се да ће те успети, јер ми је то једини излаз, кад човек нешто ради треба и да има алата“.¹⁶ У наредном писму из Херцег Новог, од 16. октобра 1934. године, Пусенова копија је опет главна тема. „Мислимо да овде останемо што дуже могнемо“, пише Мило, „али зато ће нам требати пара које ми нажалост немамо, или боље речено ускоро нећемо имати, зато ако се икако може нешто учињети да се она Roussinova копија прода од 8 хиљада па навише што би Јанко река. Драги мој Паја у вас се уздам да ће те се потрудити и нешто измислити, те неког дуку или дукесу да преварите те да тај табло прекрије баканотама“.¹⁷ Коначно, следи писмо са датумом 1. 4. 1935, у којем сазнајемо да је дошао дуго очекивани тренутак: Бељански је успео да прода слику Француском клубу. „Јуче сам примио ваше писмо и пуно вам хвала на старању око те проклете Копије. Добро нек буде за пет хиљада, али нек други мисле да је плаћена више молим вас, и то нек и они у француском Клубу, ако их ко пита кажу 8 до 10. хиљада. Комерцијални трик, треба држати цене“.¹⁸ Дакле, слика је постала власништво Француског клуба у Београду марта 1935. године, а нешто касније, Мило и Олга долазе у Београд, поводом Милуновићевог ангажовања на изради фреске за II женску гимназију.¹⁹ О овом ангажману сазнајемо из последњег писма из Спомен-збирке Павла Бељанског у којем се помиње и копија слике *Инспирација ђесника*. Милуновић се обраћа Бељанском следећим речима: „Пре неколико дана писао сам вам поводом Копије и пристао на цену, такође сам јавио и француском Клубу да пристајем и да вам преда паре. (...) Драги Пајо јуче примих телеграм од Косте да сам добио фреску. Много му захвали, очекујем његово писмо.“²⁰

Копија слике француског мајстора свакако је добила право место у Француском клубу у Београду, на задовољство обе стране. Претпоставља се да је тамо била све до почетка Другог светског рата. Према сећањима сликарке Лепосаве–Беле Павловић, чији је отац Стеван Павловић у једном периоду био председник Друштва пријатеља Француске, архива

из овог удружења изношена је у плетеним корпама уочи бомбардовања Београда 1941. године. У то време, седиште Друштва је било смештено на трећем спрату Ратничког дома у Француској улици, згради у којој се данас налази Дом војске Србије.²¹ Међутим, намештај, уметничка дела или било какве предмете, сликарка Павловић није помињала; њихова судбина остала нам је непозната. Знамо да је Милуновићева Инспирација песника поново јавно изложена у холу зграде Мајсторске радионице у Пушкиновој улици на Топчидерском брду, где је стајала све до смрти уметника 1967. године.²² Државне мајсторске радионице ликовне уметности основане су на територији ФНР Југославије 1947. године,²³ али су средином 1952. године почеле полако да се гасе с обзиром да су њихов главни извор

финансирања представљале велике државне поруцбине којих је било сразмерно мало. У истом периоду (1947–1952), Милуновић је према одлуци Министарства просвете Србије, био премештен са Академије ликовних уметности у Београду на Цетиње, где је заједно са Петром Лубардом основао Школу ликовних уметности и постао један од њених првих професора.²⁴ Међутим, решењем од 17. јуна 1952. године, Мило Милуновић поново постаје редовни професор Академије ликовних уметности у Београду, а зграда Мајсторске радионице у којој је Милуновић имао и свој атеље, припојена је Академији. Милуновићева копија Пусенове слике премештена је 1990. године у нову зграду Сликарског одсека Факултета ликовних уметности,²⁵ где се и данас налази.

НАПОМЕНЕ

¹ Бељански је био венчани кум Петру Лубарди, Милу Милуновићу, Кости Хакману. Недељко Гвозденовић је становао код Павла Бељанског (у Господар Јевремовој улици бр. 33 у Београду) неколико година, након што му је приликом бомбардовања крајем Другог светског рата срушен атеље у згради Коларчевог народног универзитета у којем је живео и стварао [Јовановић 1994: 29–30; Јовановић 2009: 111]. Прво јавно излагање збирке Павла Бељанског било је у Градском музеју у Сомбору (1945–1952), чији је први управник био Милан Коњовић, близак пријатељ колекционара [Јовановић: 2004: 35–43; Јованов 2008: 246; Јованов (ур.) 2009: 16–17, 472; Јовановић 2009: 143–158; Јованов 2010: 7]. За време дипломатске каријере у Риму (1935–1940), Павле Бељански је овластио сликара Јефта Перића да одабира и купује дела за његову збирку. Током Другог светског рата у избору дела за колекцију у великој мери је утицала сликарка Зора Петровић, за коју ће 1960. године Павле Бељански осмислити тематски циклус „Ој давори ти Косово равно“ [ДФ СЗПБ, инв. бр. Д 3042; Јованов (ур.) 2009: 474]. То су само неки од примера блиских веза између колекционара и аутора из његове збирке који нам показују да су ствара-

лаштво уметника и њихов свакодневни живот били подједнако важни за мецену и хуманисту Павла Бељанског.

² То су дела: *Мртва природа* (1930), *У атељеу* (1936), *Кнез Михајлова улица* (1938), *Вешар са Јаграна* (1940), *На Сењаку* (1942). Потпуни каталожки подаци, текстови и репродукције ових дела објављени су у монографији Спомен-збирке Павла Бељанског [Јованов 2009: 236–247].

³ У Документарном фонду Спомен-збирке Павла Бељанског чувају се две фотографије са венчања Мила Милуновића и Олге Богдановић [ДФ СЗПБ инв бр. Д 50 и Д 1373], као и писмо из 1941. године у којем Милуновић позива Бељанског да кумује на крштењу његове ћерке Весне [ДФ СЗПБ, инв. бр Д 48].

⁴ Шест писама на ову тему упућено је Павлу Бељанском, а једно Растку Петровићу. Ова писма припадају првој половини четврте деценије ХХ века, као и већина докумената у досијеу Мила Милуновића из Документарног фонда Спомен-збирке Павла Бељанског. Од укупно 25 докумената, 19 је у директној вези са Павлом Бељанским.

⁵ ДФ СЗПБ, инв. бр Д 64.

⁶ ДФ СЗПБ, инв. бр Д 56.

- ⁷ „Копија се налази на Цетињу код мог брата Илије Милуновића – банк. чинов“ [ДФ СЗПБ, инв. бр Д 52].
- ⁸ Димензије Пусенове слике су 1,83 x 2,13 м. Податак је преузет с интернет странице музеја Лувр 5. 4. 2010.
- ⁹ У сећањима Сретена Стојановића, Бурделовог ученика и доброг Милуновићевог пријатеља, проналазимо благонаклоност према француском вајару као педагогу која је, изгледа, представљала општи став: „У Бечу, Београду и Паризу пред кафанама, сви су били истог мишљења да је једино код Бурдела могућно данас нешто научити“ [Стојановић 1997: 135–136].
- ¹⁰ ДФ СЗПБ, инв. бр Д 51.
- ¹¹ ДФ СЗПБ, инв. бр Д 54.
- ¹² Младен Јосић (Бечеј, 1897. – Париз, 1972) је у то време два месеца боравио у Паризу поводом израде студија за фреску и плафонску композицију намењених новој згради Државне управе фондова (касније Хипотекарна банка, данас Народни музеј у Београду). У том периоду био је у скоро свакодневном контакту са Милом Милуновићем. Вероватно је Милуновић рачунао на Јосићеву помоћ у продаји Пусенове копије с обзиром на његову позицију у државном врху: Јосић је 1927. године урадио портрете краља Александра и краљице Марије Карађорђевић, 1930. године је примио краљевско одликовање – Орден светог Саве, а 1932. године је завршио поменуте слике за Државну управу фондова. Крило зграде у којем се налазила плафонска декорација уништено је приликом бомбардовања Београда 6. априла 1941. године, заједно са Јосићевом монументалном композицијом на платну од 70 квадратних метара, која је позната само на основу неколико аматерских фотографија [Живковић 1997: 23–25].
- ¹³ ДФ СЗПБ, инв. бр. Д 57.
- ¹⁴ Исто.
- ¹⁵ Француски клуб или Француско-српски клуб. Правилан назив је Друштво пријатеља Француске које је 1920. настало од Француског књижевног друштва, основаног у Београду 1904. године [Симеоновић-Ћелић 1997: 92–93; <http://www.ccf.org.rs/srp/01d.htm> > 4. 4. 2010; <http://www.pancevackipres.com/sh/91/100/3816/> > 4. 4. 2010].
- ¹⁶ ДФ СЗПБ, инв. бр. Д 44.
- ¹⁷ ДФ СЗПБ, инв. бр. Д 58.
- ¹⁸ ДФ СЗПБ, инв. бр. Д 59.
- ¹⁹ Данас Електротехничка школа „Никола Тесла“, улица Краљице Наталије 31, Београд. Милуновић је два месеца радио на монументалној фресци *Христос у слави* од 10 м² за олтар велике сале Друге женске гимназије; фреска није сачувана [Симеоновић-Ћелић 1997: 139, 416].
- ²⁰ ДФ СЗПБ, инв. бр. Д 45.
- ²¹ Ратнички дом подигнут је између 1929. и 1931. године, према пројекту архитектата Јована Јовановића и Живојина Пиперског [Игњатовић 2005: 313–332].
- ²² Према сведочењу Миловог сина, Николе–Коље Милуновића у марту 2010. године.
- ²³ Уредба о оснивању и раду државних мајсторских радионица ликовне уметности, „Службени лист ФНРЈ“, бр. 46 од 3. VI 1947, члан 366 [Марковић 1985: 8]. Звања мајстора–сликара додељена су Крсти Хегедушићу, Ђорђу Андрејевићу Куну и Милу Милуновићу, а звања мајстора–вајара Антуну Аугустинчићу, Борису Калину, Вањи Радаушу и Томи Росандићу. Комитет за културу и уметност владе ФНРЈ издао је 20. јуна 1947. године решење којим се Милу Милуновићу додељује звање мајстора–сликара, а 1. октобра 1948. године исти Комитет поставља Милуновића да управља Државном мајсторском радионицом ликовне уметности у Београду [Симеоновић-Ћелић 1997: 118].
- ²⁴ Први директор школе био је Петар Лубарда, а први професори Мило Милуновић, Ђорђе Ораовац, Светомир Почек и Милан Божовић [Симеоновић-Ћелић 1997: 117].
- ²⁵ Академија ликовних уметности постаје Факултет ликовних уметности 1973. године.
- * Фотографије су из Фото-архива Спомен-збирке Павла Бељанског, Нови Сад

ЛИТЕРАТУРА

- Живковић, Станислав. *Млаген Јосић*. Београд: Народни музеј Београд, 1997.
- Игњатовић, Александар. Између универзалног и аутентичног: о архитектури Ратничког дома у Београду. *Годишњак рада Београда*, Књ. 52, Београд: Музеј града Београда 2005: 313–332.
- Јованов Јасна. Судбина колекције Павла Бељанског од 1952. до 1957: поставка у Музеју Града Београда. *Раг музеја Војводине* бр. 50. Нови Сад: Музеј Војводине 2008: 243–254.
- Јованов, Јасна. *Два живописа једне колекције*, у: Јованов, Јасна (ур.). *Спомен-збирка Павла Бељанског*. Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 2009: 16–22.
- Јованов, Јасна. Племенити господин Паја. *Полишикин забавник* 8. 1. 2010: 5–7.
- Јовановић, Вера. *Иван Табаковић и Негелко Гвозденовић: записи и ирејиска*. Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 1980.
- Јовановић, Вера. *Меморијал Павла Бељанског*. Нови Сад: Спомен-збирка Павла Бељанског, 1994.
- Јовановић Вера. *Павле Бељански и Милан Коњовић*. Нови Сад: Тиски цвет, 2004.
- Јовановић, Вера. *Павле Бељански и његова збирка*. Нови Сад: Тиски цвет, 2009.
- Марковић, Јасна. *Мајсторска радионица Томе Росанџића*. Београд: Музеј града Београда, 1985.
- Милуновић, Мило. У част Сезана. *Уметнички ирејлег*, год. 2, број 2, Музеј Кнеза Павла, Београд, фебруар 1939: 33–37.
- Протић, Миодраг. Мило Милуновић (1897–1976), у: Протић, Миодраг. *Српско сликарство XX века*. Београд: Нолит, 1990: 133–144.
- Симеоновић-Ћелић, Ивана. *Мило Милуновић: неиресушна итежња суштини сликарсе материје и боје*. Београд: Српска академија наука и уметности; Подгорица: Црногорска академија наука и умјетности, 1997.
- Стојановић, Сретен. *Сећања на младост 1904–1922*. Београд: Београдски издавачко-графички завод, 1997.

АРХИВСКИ ИЗВОРИ
(необјављени)

- Писмо Мила Милуновића уиућено Павлу Бељанском*, Париз, 21. август 1931. године. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског, инв. бр. Д 51.
- Писмо Мила Милуновића уиућено Павлу Бељанском*, Париз, 28. август 1931. године. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског, инв. бр. Д 52.
- Писмо Мила Милуновића уиућено Расику Пејровићу*, Париз, 24. децембар 1931. године. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског, инв. бр. Д 54.
- Писмо Јефџа Перића уиућено Павлу Бељанском*, Париз, 19. јануар 1932. године. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског, инв. бр. Д 64.
- Писмо Мила Милуновића уиућено Павлу Бељанском*, Париз, 21. април 1932. године. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског, инв. бр. Д 56.
- Писмо Мила Милуновића уиућено Павлу Бељанском*, Париз, 6. јун 1932. године. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског, инв. бр. Д 57.
- Писмо Мила Милуновића уиућено Павлу Бељанском*. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског инв. бр. Д 44.
- Писмо Мила Милуновића уиућено Павлу Бељанском*, Херцег Нови, 16. октобар 1934. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског Д 58.
- Писмо Мила Милуновића уиућено Павлу Бељанском*, 1. април 1935. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског Д 59.
- Писмо Мила Милуновића уиућено Павлу Бељанском*. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског, инв. бр. Д 45.
- Павле Бељански. *Пројекат за циклус слика: „Ој давори ии Косово равно“*, 1960. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског, инв. бр. Д 3042.
- Писмо Мила Милуновића уиућено Павлу Бељанском*, Београд, 18. 9. 1941. Документарни фонд Спомен-збирке Павла Бељанског, инв. бр. Д 45.

Mileva Kvas, M.A.

POUSSIN AND MILUNOVIĆ: DOCUMENTS FROM PAVLE BELJANSKI MEMORIAL COLLECTION

Summary

Milo Milunović letters dating back from 1931 till 1935, which are kept in the Documentary fund of the Pavle Beljanski Memorial Collection, contain information about a copy of a Nicolas Poussin's painting "The Inspiration of the Poet" painted by Milunović in 1926/27 in Louvre. The content of the letters represents a very valuable testimony about the relationship between the artist and the collector on one hand, and the story about artistic role models of Milo Milunović on the other. Pavle Beljanski, who obtained five paintings by Milo Milunović for his collection, is mentioned as a mediator in the purchase of the copy of Poussin's painting by the French club in Belgrade, as well as the artist's friend and benefactor. In the context of the national art history in the period between the two World wars, the letters which are kept in the Pavle Beljanski Memorial Collection represent essential material for studying Milo Milunović's artistic formation, his material and social status, and the role of Pavle Beljanski in the artist's private and professional life. Also, the letters give as an insight into the turning point in Milunović's biography, the period between 1931 and 1935 when Milunović moved from Paris to Belgrade, where he started raising his family, and his artistic creation moved to the already hinted, Cézannian phase. In 1937, Milo Milunović was one of the founders of the Academy of Visual Arts in Belgrade, which later became the Faculty of Visual Arts, where the copy of Poussin's painting is kept today.